

vajući njihovu prirodu, autori pomažu boljem razumijevanju četiriju osnovnih problema današnjice, poput dugoročne stagnacije razvijenih kapitalističkih gospodarstava, dugoročnog rasta nejednakosti koji može ugroziti samo opstajanje kapitalističkih sustava, daljnju ulogu financijskoga sustava u potpori razvoja nematerijalnog gospodarstva te kakvu institucionalnu infrastrukturu suvremena gospodarstva zapravo trebaju da bi se uopće nastavila razvijati. Na sva ova važna pitanja autori, naravno, nisu mogli dati konačne odgovore, no ova inspirativna knjiga naterat će nas na daljnje razmišljanje o mogućnostima rješenja ovih problema.

Nevenka Čučković

<https://doi.org/10.5559/di.28.1.10>

Siniša Opić, Branko Bognar i Snežana Rašković (Ur.)
NOVI PRISTUPI
METODOLOGIJI
ISTRAŽIVANJA ODGOJA
(NEW APPROACHES
TO RESEARCH
METHODOLOGY IN
EDUCATION)

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2017., 311 str.

U travnju 2017. godine objavljena je monografija *Novi pristupi metodologiji istraživanja odgoja (New Approaches to Research Methodology in Education)*. Nastala je kao sin-

teza promišljanja i znanstvenog rada autora (ukupno njih 18) iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Kanade i Norveške, koji uočavajući kompleksnost fenomena odgoja, kao i drugih fenomena koje pedagogija proučava, ističu važnost pisanja o metodologiji i znanstvenim istraživanjima koja su prikladna upravo za proučavanje tih fenomena. Čitatelju daju uvid u neke opće probleme i razmatranja u metodologiji, i to uz stalno kritičko preispitivanje i osvrt na neke nove mogućnosti koje nam metodologija daje i koje trebamo iskoristiti.

Knjiga se sastoji od 14 poglavlja, koja su podijeljena u tri tematske cjeline: kvantitativni pristupi metodologiji istraživanja odgoja, kvalitativni pristupi metodologiji istraživanja odgoja i kombiniranje metoda u istraživanju odgoja, kojima pretihode sadržaj i predgovor, napisani na hrvatskom i na engleskom jeziku. Unutar navedene tri tematske cjeline knjige neka su poglavlja napisana na hrvatskom, a neka na engleskom jeziku.

Prvi dio knjige, kvantitativni pristupi metodologiji istraživanja odgoja, čine četiri rada koja propitkuju trenutačno stanje u kvantitativnoj metodologiji i istraživanjima u pedagogiji, kritički se osvrću na pristupe istraživanjima o kojima progovaraju te predlažu neke novije i rjeđe rabljene metode u pedagojskim istraživanjima.

U prvom poglavlju, *Obrada kvalitativnih podataka (log-linearna analiza) u istraživanjima odgoja i obrazovanja*, Siniša Opić piše o jednom od izazova društvenih istraživanja općenito, a to je priroda varijabli kojima raspolaže. Naime, u društvenim istraživanjima, pa tako i u pedagogiji, česte su kategorijalne varijable. Autor ističe da su u nekim nacrtima istraživanja takve varijable vjerojatnije te ih ne treba izbjegavati, ali zato treba prilagoditi metode obradbe podataka upravo takvim varijablama. Kao prijedlog metode obradbe podataka na kategorijalnim varijablama autor predstavlja log-linearnu analizu, za koju ističe da je frekvencijski ekvivalent multifaktorske ANOVA-e te jedna od naj-

teže razumljivih statističkih analiza. Prikazuje teorijske osnove log-linearne analize, njezine prednosti i ograničenja te daje primjer jednoga imaginarnog istraživanja u kojem se rabi upravo ta analiza te tako zorno prikazuje način analize podataka i prikazivanja dobivenih rezultata.

Drugo poglavlje, *Metodologija pedagogije na razmeđu stoljeća*, napisao je Nenad Suzić i u njemu progovara o krizi pedagogije te navodi tri razloga za to: pedagogija nije razvila vlastitu kritičku misao, fenomeni koje proučava teško su mjerljivi te u istraživanjima, osobito eksperimentalnim, nailazimo na mnoge etičke zapreke, i treće – fenomeni koje proučava dinamični su, promjenjivi i stalno djeluju. Isto tako, kritički se osvrće na razlike između svjetske i balkanske pedagogije s obzirom na pristup istraživanjima. U tom kontekstu progovara o fetišizaciji faktorske analize i metaanalize. Ističe da je na Balkanu nedovoljno poznata primjena, a osobito ograničenja faktorske analize, te da se često i pogrešno rabi. Za metaanalizu navodi da je nedovoljno poznata, a samim tim i nedovoljno primijenjena na Balkanu. Navodi definiciju te analize, njezine prednosti i nedostatke te primjer jedne imaginarne metaanalitičke studije.

Siniša Opić i Nevenka Maras u trećem poglavlju, *Strukturalno modeliranje (SEM) u pedagogiji*, pišu o prednostima, ali i ograničenjima, SEM-a, jer je to sve veća skupina statističkih metoda za modeliranje odnosa među varijablama. Ističu da nije odgovarajuće zastupljena u pedagojskim istraživanjima, a zapravo je vrlo vrijedna jer pruža dublji uvid u odnose između varijabli koje proučavamo. Objasnjeni su osnovni koraci u SEM-u, uvjeti koje treba zadovoljiti za SEM, potom apsolutni, inkrementalni i parsimonični indeksi priklad-

nosti. Prikazane su i osnove analize traga kao posebne vrste SEM-a te primjer analize traga. Opisana je konfirmatorna faktorska analiza (CFA) u SEM-u, pretpostavke koje treba zadovoljiti za njezinu upotrebu i istaknuta je kompleksnost CFA-a koja potiče primjenu cijeloga niza metoda da bi se dobili što bolji modeli. Stalno se ističe važnost kritičkoga pristupa u istraživanju te svijest o prednostima, ali i ograničenjima istraživanja i metoda analize podataka kojima se služimo u svojim istraživanjima.

U četvrtom poglavlju, *Application of Data Mining in Predicting the Evaluation Process at Postsecondary Educational Institutions – Rapidminer*, Vlado Simeunović i Sanja Milić pišu o vađenju podataka (*data mining*) kao jednom od postupaka obradbe podataka. Prikazuju svoje istraživanje u kojem su se koristili RapidMiner aplikacijom, a cilj tog istraživanja bio je razviti prediktivni model koji bi mogao biti od koristi u predviđanju uspjeha studenata u studiranju. U tom kontekstu upozoravaju na jedan od izazova fakulteta i sveučilišta, a to je dublja analiza njihove izvedbe (uspješnosti) i identificiranje polaznih točaka za razvoj budućih strategija. Autori upućuju na prednosti razvoja ovakvih prediktivnih modela, koristi od modela što su ih oni razvili i prijedloge za poboljšanje i dodatni razvoj toga modela.

Drugi dio knjige, kvalitativni pristupi metodologiji istraživanja odgoja, čini šest radova, koji naglašavaju važnost upotrebe metoda kvalitativne metodologije u pedagojskim istraživanjima, ali raspravljaju i o ograničenjima metoda koje u svojim radovima predstavljaju.

Ovaj dio knjige započinje petim poglavljem, *Neke prednosti i epistemološke vrijednosti studija slučaja u pedagojskim istraživanjima*, u kojem Milan Matijević predstavlja studiju slučaja, posebnosti prikupljanja podataka, etape i istraživačke aktivnosti studije slučaja, opisuje njezine prednosti u pedagojskim istraživanjima, implikacije koje ima na razvoj teorije i prakse te prikazuje neke znanstvene radove u

kojima su rezultati dobiveni na nacrtima istraživanja u osnovi kojih je studija slučaja. Navodi se da se neki nedostaci koje studija slučaja ima mogu prilično dobro otkloniti triangulacijom metoda koje bi bile od pomoći za bolje razumijevanje i objašnjavanje istraživanih slučajeva.

Šesto poglavlje, *Utemeljena teorija u istraživanjima odgoja i obrazovanja*, Tomislava Topolovčanina polazi od postavke da su pedagoški fenomeni dinamični i kompleksni te sadašnje teorije vrlo često brzo zastarijevaju. Upravo u tome autor vidi potrebu za utemeljenom teorijom u pedagogiji. U radu su predstavljene osnovne postavke i obilježja utemeljene teorije te njezin povijesni razvitak i značenje za pedagoška istraživanja. Prikazuje se i objašnjava proces istraživanja utemeljenom teorijom, kao i 3 varijante utemeljene teorije: glaserijanska, straussijanska i konstruktivistička. Ističe se kako je upravo utemeljena teorija dovela do samostalnosti i znanstvene autonomije kvalitativne metodologije. Autor zaključuje da kvalitativnu i kvantitativnu metodologiju treba promatrati kao ravnopravne i prestati se priklanjati samo jednom od ta dva pristupa te tako završiti "rat znanstvenih paradigmi".

U sedmom poglavlju, *Kritičko razmatranje etičkih principa u akcijskim istraživanjima*, Branko Bognar razmatra etičke principe u istraživanjima, kritički se osvrće na njih i propitkuje koliko su u nekim elementima ti principi uistinu etični, jer ako ih nekritički prihvatimo, možemo dovesti u pitanje slobodu istraživača i sudionika istraživanja, a to se osobito osjeća u akcijskim istraživanjima. Kao preporuku učiteljima za provođenje akcijskih istraživanja navodi da trebaju stalno negovati otvorenu komunikaciju svih osoba koje su uključene u akcijsko istraživanje.

Jedino se tako može postići suglasnost oko glavnih pitanja za sve sudionike akcijskoga istraživanja.

Snežana Ratković i Bharati Sethi u osmom poglavlju, *Multisensory Ethnography and A/r/tography: Mobilizing Methodologies, Disciplines and Knowledges*, daju prikaze dijelova istraživanja u svojim doktorskim disertacijama, u kojima su se bavile obrazovnim i profesionalnim životom migranata u Kanadi. Naglašavaju važnost senzibilnosti, refleksivnosti i fleksibilnosti u istraživanjima, osobito u etnografskima. U svoja istraživanja uključile su multisenzornu etnografiju i a/r/tografiju – rabe metafore, pjesme, fotografije i dvojezične tekstove, kako bi što vjernije prikazale životne priče sudionika istraživanja. U radu prikazuju dvije fotografije iz istraživanja Bharati Sethi i dvije pjesme iz istraživanja Snežane Ratković, kako bi i na konkretnom primjeru pokazale kako se mogu rabiti i interpretirati u istraživanjima koja se temelje na multisenzornosti, etnografiji i a/r/tografiji.

Višnja Rajić u devetom poglavlju, *Focus Groups: Contributions and Limitations to Educational Research*, polazi od opisa kvalitativnih istraživanja, njihovih prednosti i nedostataka. Opisuje metodu fokusne grupe, njezin povijesni razvoj te kada se i zašto počela rabiti u pedagoškim istraživanjima. Navodi i koji je glavni cilj ove metode, kako se provodi te kako se analiziraju i interpretiraju dobiveni rezultati. Autorica ističe prednosti i nedostatke ove metode, kao i vrijednost koju fokusne grupe imaju za pedagoška istraživanja.

U desetom poglavlju, *Futurološke metode istraživanja*, Snježana Dubovicki skreće pozornost na istraživanja i predviđanja budućnosti, koja su u Hrvatskoj premalo zastupljena. Ističe koristi ovakvih istraživanja i opisuje metode kojima se služi: delfi-metoda, metoda fokusnih grupa, metoda kotača budućnosti, metoda šesto čulo, metoda analize trenda i metoda predviđanja tehnološkoga razvoja. Ističe za koje je istraživačke probleme prikladna koja od ovih metoda te naglašava povezanost

kreativnosti i kreativnih tehnika s futurološkim metodama istraživanja.

Treći dio knjige, kombiniranje metoda u istraživanju odgoja, sastoji se od četiri rada, koji, svaki na svoj način, propitkuju metodologiju, osobito dominaciju kvantitativne metodologije i nekih uobičajenih statističkih postupaka obradbe podataka u pedagogiji, zatim nove načine pristupa istraživanjima u mogućnosti kombiniranja metoda, osobito u istraživanjima koja nastoje holistički zahvatiti predmet svojeg istraživanja.

Završni dio knjige započinje jedanaestim poglavljem, *Exploring Research Methodologies: Mapping the Canadian Education Landscape as Represented Through Two National Journals*, u kojem Vera Woloshyn, Tanya Kaefer, Michael Savage i Snežana Ratković metodom analize sadržaja analiziraju radove u dva kanadska časopisa od 2010. do 2017. godine (ukupno 6 godina). U analizi su se usmjerili na identificiranje trendova s obzirom na zastupljenost određenih pedagoških tema i pristupa u metodologiji istraživanja. Dobiveni rezultati pokazali su da postoji poprilično širok raspon tema o kojima se pisalo, ali ne i raznolikost metodoloških pristupa, jer su se rabili uglavnom tradicionalni pristupi u istraživanju. Autori zaključuju kako se može primijetiti da su istraživači zaokupljeniji područjem sadržaja koji istražuju nego istraživačkom metodologijom (i novim pristupima u istraživanju).

U dvanaestim poglavlju, *Legacies and Social Practices in Educational Research*, Michelle K. McGinn polazi od promatranja pedagoških istraživanja kao društvene prakse, u kojoj su prakse istraživača oblikovane očekivanjima drugih istraživača te pretpostavljenom publikom kojoj je istraživanje namijenjeno. Autorica ras-

pravlja o nizu društvenih utjecaja na izbor metodoloških pristupa. U istraživanjima se često rabe statističke metode koje su ušle u kanon i koje nije potrebno dodatno objašnjavati u istraživanju, a neke novije ili ne tako česte metode izbjegavaju se i zbog ograničenoga broja znakova koje autori imaju na raspolaganju pri pisanju rada, a takve bi metode trebali detaljnije objasniti. Isti je problem i s metodama kvalitativne metodologije, koje uglavnom treba detaljnije objasniti i obrazložiti, pa se i zbog toga rjeđe rabe. Autorica ističe da ako želimo napraviti pomak od takve jednostranosti te prihvatiti i rabiti raznolikije statističke i nestatističke metode istraživanja, tada istraživači imaju odgovornost i obvezu da rezultate predstave relevantnoj publici, objasne kako su došli do zaključaka – kako je provedena analiza podataka i kako su interpretirani prikazani rezultati.

U trinaestim poglavlju, *A New Look at How to Create Living Educational Theory from Questions Like "How do I improve my practise?"*, Petter Øglund daje komentar na LET (Living Educational Theory) teoriju Whitheada, kritički je propitkuje, dovodi u vezu sa svojim iskustvom i problemima s kojima se susretao u pokušajima unaprjeđenja prakse. Analizira 6 Whitheadovih točaka i komentira ih sa stajališta propozicijske teorije. Autor se zalaže za kombinaciju LET teorije i propozicijske teorije u provođenju akcijskih istraživanja.

U završnom, četrnaestim, poglavlju, *Using a Multi- and Mixed-Methods Research Design in a Multidisciplinary Study on Gaming*, Dragana Martinovic predstavlja pristup koji je primijenjen u istraživanju kojemu je cilj bio sintetizirati i unaprijediti razumijevanje računalnih igara kao alata kojim će djeca vježbati kognitivne procese koji uključuju više funkcije mozga te razviti računalni program za igranje računalnih igara koji bi u tome pomogao. U istraživanju je sudjelovao multidisciplinarni tim, a zbog kompleksnosti problema kojim su se bavili i istraživačkih pitanja koja su postavili s namjerom da holistički zahvate proučavani problem odlučili su se

za višemetodski i mješovit nacrt istraživanja. Predstavljene su osnovni dijelovi istraživanja i pristupi u pojedinim fazama istraživanja. Autorica na kraju ističe prednosti ovakva pristupa složenim problemima istraživanja jer omogućuju cjelovitiju, širu i dublju spoznaju.

Novi pristupi metodologiji istraživanja odgoja vrijedan su doprinos pedagogiji i metodologiji pedagoških istraživanja, jer autori kritički razmatraju neke već ustaljene pristupe istraživanjima u pedagogiji, a ujedno i progovaraju o nekim novim pristupima koji mogu pridonijeti rastu novih spoznaja. Poglavlja u knjizi pružaju vrijedne informacije studentima na svim razinama studija, ali i znanstvenicima, kojima mogu biti poticaj za promišljanje o novim metodološkim pristupima pri dolasku do pedagoških spoznaja, kao i poticaj za primjenu pristupa koji su prikazani u ovoj knjizi.

Sani Kunac